

Albert Roig

ELS ULLS DE LA GOSSA

1979-2019

CREACIÓ DEL POETA

Dibuix de Perejaume per a la coberta de *Córrer la taronja* (1994)

ALBERT ROIG

ELS ULLS DE LA GOSSA

POESIA 1979-2019

Edicions 62

Primera edició: gener del 2021

© Albert Roig Antó, 2021

Disseny de la coberta: Jordi Romero

Dibuix del frontispici: © Perejaume, 1994

«Drenatge»: © Xavier Lloveras, 2021

© d'aquesta edició: Edicions 62, s.a.

Diagonal, 662-664 – 08034 Barcelona

www.edicions62.cat

Fotocomposició: Vilanrosa

ISBN: 978-84-297-7925-7

Dipòsit legal: B. 1.184-2021

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre
té la qualificació de paper ecològic i procedeix
de boscos gestionats de manera sostenible.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor
qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions
establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de
Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar
o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com;
91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

TAULA

ELS ULLS DE LA GOSSA

<i>A Tortosa. Viu en una villa modernista...</i>	15
<i>A l'illa de Formentera. Al juny. Les velles totes de negre...</i>	20
<i>És davant la porta de João Cabral de Melo...</i>	26
<i>A la Vila de Gràcia. A Barcelona. Viu amb Xavier Lloveras...</i>	33
<i>A Sarrià. A Barcelona. Al llindar dels cinquanta anys...</i>	37
<i>A Tortosa. Els ulls de sa mare, la Teresa...</i>	42

LA PRIMERA PELL

Se belluguen diàfanes	49
Saó	50
Nu	51
Rei de la corona de flors i mala herba, vell pollós i boig, i jo, fadrina, a l'hort de la vila	52
Lasciva abeja al virginal acanto	54
Vent	55
Riu	56
Figues de coll de dama	58
<i>Autoretrat al jardí</i> de Francesc Gimeno	60

CÓRRER LA TARONJA

<i>Vénus qui, le soir, brûle dans le feuillage.</i> Espill d'aigües per al Xavier Lloveras	63
Serp a la mà de L. Escoda	65
La casa es diu Teresa. Les cartes d'en Blai Bonet	66
<i>La pertorbació inesperada</i> de Carles Santos	68
L'anguila a la cisterna	69
<i>Alenar</i> de Maria del Mar Bonet	70
Mudança	71
Noia ballant descalça	72
Noia	73
<i>Duna</i> , dansa d'Assumpta Arqués i Àngels Margarit	74
Edat d'or. Espill per a la Dolors Miquel	75
Figa cóquera	78
Ruda per a en Miquel Barceló	81
Rafael Vargas retrata la pintora Marta Marugan	82
«Blanca i verda. Per tu m'he oberta amb llum de fons de mar»	83

MAR I ALTRES IMITACIONS

O Rosto do Sal. <i>Ulysses and Circe</i> de Robert Lowell	87
Mar. <i>Els amants</i> de Josep Carner	93
Cala. <i>Salvatge cor</i> de Carles Riba	95
Mar adolescent	96

VEDAT

<i>Un déu s'aparegué a una noia</i>	101
<i>I és tota nua</i>	102
<i>La sénia</i>	104
<i>Se l'ha inventada?</i>	106
<i>Lleugera. D'olors</i>	107

A L'ENCESA

Taronges de la sang per a en Toni Catany	111
Rio e fronde	112
<i>A Book by Anselm Kiefer</i>	114
Els ulls de la gossa	116
El jove	118
Cos de l'estiu	119
Al teix, alt, on la Flor de la Mort libes	120
Llum de Rembrandt	121
Joia	122
Gorg. <i>Retrats d'estiu</i> de Jep Colomé	123
Sol negre	124

UNA MÚSICA DE CAVALLS NEGRES

<i>No fa vent</i>	127
<i>El coité</i>	129
<i>Ahir vaig xafar una escórpora morta</i>	130
<i>A entrada de fosc vagarejo per la platja</i>	131
<i>Ara els urubús se gronxen dalt dels cocoters</i>	132

<i>L'animal, la Mar, gairebé no alena</i>	133
<i>Agafats de la mà pugen a la duna més alta</i>	134
<i>I el sol se lleva</i>	135
<i>Fa olor de bou suat</i>	136
<i>Anit a negra nit</i>	137
<i>I qui em tornarà l'olor calenta, escabellada</i>	138
<i>L'òmnibus. Cremen la canyamel</i>	140
<i>Anit el vent va esfullar la Lluna</i>	141
<i>I si aclaria els rastres i les revifalles del poema</i>	142
<i>Encara la vella regna de la paraula</i>	143

LA VESTIDORA I EL DOL

La vestidora i el dol	147
<i>L'ànima aviat enverina el cos</i>	149
<i>Tan alta. És córrer d'aigües la brancada</i>	150
<i>Fa angúnia sentir-la. Argelaga en flor. Cel. Cingle</i>	151
Anit	152
La mort i la primavera. Espill d'O <i>último poema</i> de Manuel de Bandeira	153
Èdip	154
Arbor intrat	155
Violoncel	156
Cel	157

LA TEMPESTA

<i>Der Geist Ariel</i> de R. M. Rilke	161
Domini màgic. <i>The Tempest</i> de William Shakespeare	163

Cançó d'Ariel	165
Penya-segat. <i>Doktor Faust</i> de Goethe	166
Teix	168
Cos del dolor. <i>Narcisse</i> de R. M. Rilke	171
La flor del comiat. <i>La porteuse de fleurs</i> de R. M. Rilke	173
Vas d'Abu Bkar al-Turtusí	174
Placenta	176
Enterrament de Francesc Garriga	177
Os del vent	178
Vetlla de Ferreira Gullar	180
A flor d'aigua lo fosser cava. Tomba d'Andreu Vidal	181
ENTRA CALIBAN	
Cabra	185
<i>Veredas</i> de J. G. Rosa	190
Canção da jangada	191
Lírica da piranha	192
Pa de pardal. Espill d' <i>Auto-Retrato</i> de Manuel de Bandeira	193
Cavalcava amb pèl aspriu platges i nits	195
<i>The Wedding Ring Dance</i> d'Anne Sexton	201
Illa	203
DRENATGE de Xavier Lloveras	207
EN PRÉSTEC	215

A Tortosa. Viu en una vil·la modernista, foravila, a prop de l'ermita de la Petja, amb la torre, ben alta i elegant, i la bassa de regar i banyar-s'hi, envoltada d'horts de tarongers i de garri­ga, i el jardí amb palmeres, cedres, boixos, pins, dos pins vers, altíssims, i un alvocater, molt gros, i els gessamins, tan dolços, i la gossa, vella, els seus ulls són flat, ombres i aromes, aurores que recorren sempre les mateixes senderes, senderes que salven cingles i barrancs i s'enfilen per vinyes i prats i boscos d'alzines i pins fins al turó, amb l'ermita i la creu, des d'on s'albira el mar. És «la sendera immortal» de J. V. Foix. La tornada al matí primer. A les Olles d'Horta i de Beseit. A l'Ulldemó. Al Toll del Vidre. Als Estrets. A la Fontcalda. Al Toscar. A la Vall Cervera. A la Caramella. A Aiguadonzella. Al Barranc de Lloret. Als Bassis de Caro. Gorgs i afraus emmatats de falgueres, argelagues, esbarzers, boixos, brucs, coscolls, i bancals de llum d'oliveres, i cocós i aljubs, i horts i sénies, que encerclen un cor calcari: la serra del Port. Són «les més bellíssimes aygües de fonts claríssimes y frigidíssimes que sien en lo món» de *Los colloquis de la insigne ciutat de Tortosa*, escrits el 1557, la lloança del cavaller Cristòfol Despuig. A *Vent*, a *Riu*, en aquestes *pintures* de muntanyes, fonts i riberes, *ell*, o *ella*, és una cara mig esborrada, una taca precària. Aquesta taca de color és l'infant o l'adolescent que es banya en un gorg o als arenals del delta de l'Ebre. A *Riu*, a *Vent* evoca els dies passats a la Font del Cànem, al mas de l'avi matern, i els paisatges de Ferran Arasa, pintor d'olis grassos i

prodigiosos, que l'ullprenien quan era petit. Des de la Suda i els altres castells de Tortosa Ferran Arasa pinta el riu, brillant i negre, i els colors del cel fent-se fosc: la cella fosca i vermella dels núvols i els blaus i els morats de la serra. Com a la poesia provençal, com a les pintures renaixentistes, el paisatge és l'Ànima, o el Rostre, de la madona i dels *seus* morts. Els morts de totes les batalles de l'Ebre. Pel riu baixa un carnús. És una gossa o un manobre o un menestral o un camalluent que han ferit i degollat els soldats dels reis d'Espanya. Els llencen al riu per estalviar-se la feina d'enterrar-los. «El señor general dio orden a Fernando Miguel de Texada saliesse a media noche con su tercio, como lo hizo, guardando la orden del marqués, que fue embestir con el enemigo al amanecer, y degollarle la gente que pudiesse y quemarle el lugar». El camí dels bandejats. Els maresmes, on s'amaga el pròfug. El meandre mor lent i brut. El mar alena cansat i brut. Des del teix dels bassis, des de la més negra fulla, és més nítid i més fondo aquest Rostre. So d'aigua. Resson de la dextral que va talar el pi més vell. El mestre d'aixa el va talar quan la lluna ho manava, perquè l'aigua de la font no el podrís, i en va fer els bassis. No gaire lluny dels bassis va construir el forn per fer, del melis dels pins rojals, la goma de calafatar. Des d'aquí dalt, des de la Barcina, des de la Mola, contemplava la vall i la mar. El net d'aquell mestre d'aixa, Isaïes Vilàs, també ho és. És el darrer de Tortosa. Li'n parla. «Gastava la fusta d'aquí. Anava a buscar-la jo mateix. La freixa, la morera, l'acàcia, lo lledoner, l'aube, lo pi rojal i el pi negral i la més important: l'aulivera farga, per a les costelles. La fusta de la farga és la millor que hi ha. És compacta. No es bada. És corretjuda, molt atapeïda,

pero es dona. És bona per a ser doblegada. I, si pot ser, que tingue greix, aquell melis blanc. Allò es doblega en seguida: només calentar-ho. Lo pi és bo per a la vestimenta de la barca. La carrasca és bona per a la mar, perquè l'aigua salada la fa més ferma, no la podrix. Pero, al riu, l'aigua dolça la consumix en quatre dies». Li diu que els calafats i els pescadors anomenen obra morta la part del llagut o de la muleta que queda fora de l'aigua i obra viva la que és sota l'aigua, perquè la cobreix la pell verda, la *vida*, del riu i la sal.

Escriu *Vent i Riu*. Té vint anys. És el net dels vençuts. Guerres. Fossars. Presons. Erms. Ametllers secs, talats, d'on encara rebrota el tany: la llengua abolida.

Verrà il giorno che il giovane dio sarà un uomo,
senza pena, col morto sorriso dell'uomo
che ha compreso.

Del 1935 al 1936 Cesare Pavese és confinat en un poblet de Calàbria. Per ser poeta i ser comunista. Aquell hivern, davant la mar, escriu *Mito*. S'han esvaït els somnis. El sol neix a Gernika. A Londres, el 1940, Cyril Connolly escriu *The Unquiet Grave*. «Tout mon mal vient de Paris». «L'opium apprivoisé adoucira les maux des villes». I el sol torna a néixer a Dresden, a Auschwitz, a Hiroshima. A Grècia, durant la Dictadura dels Coronels, Iannis Ritsos és empresonat i confinat a l'illa de Leros, per ser poeta i ser comunista, i, tràgic i solar, com Pavese, també retroba, reviu, els mites. Aquells dies Elizabeth Bishop tradueix a l'anglès *Morte e Vida Severina* de João Ca-

bral de Melo i uns contes de Clarice Lispector, viu a la meravellòsa fazenda de Samambaia i en un luxós edifici de Rio de Janeiro, davant la platja, encerclat de faveles, diu «We live in a horrible and terrifying world and the worst moments of horrible and terrifying lives are an allegory of the world», viu sota la dictadura militar del general Castelo Branco, la qual beneix l'extermini sistemàtic de les dones i els homes salvatges i la desforestació de la selva sota el bon nom de la Superintendència do Desenvolvimento da Amazônia, la més corrupta i la més devastadora. Al Vietnam, a la selva, els avions nord-americans hi sembren napalm.

Un míssil nuclear il·lumina la nit del món.

Ara les pantalles del món encara repeteixen les paraules d'Elizabeth Bishop, repeteixen la més vella escena. El Déu del Gel seu amb el Tirà, el Lleó del Desert, diuen «Hem devastat la ciutat d'Alep», diuen «L'Escrúçó ha fugit al desert», i un vell gras i fatxenda els amenaça amb el dit, amb un xiclet de menta a la boca. Darrere d'ell les dees Iris i Ceres, borratxes, vestides d'orquídia, tenyides d'or i d'argent, canten els noms de l'orquídia i ballen la mascarada de l'última ossa polar, de l'última salvatge de l'Amazones, de l'última kurda de Rojava.

«Així com plora una dona, abraçada al marit que estima, quan ha caigut davant la seva ciutat i el seu poble per fer lluny de la ciutat i dels fills el dia implacable, i ella, veient-lo que es mor i espernetega, se li aboca al damunt i xiscla i es plany, i alhora el soldat, per darrere colpint-li amb la bota l'espinada

i la cara, se l'emporta captiva, a passar treball i misèria, i se li marceixen les galtes de tant de dolor, així la plora ple de pena Ulisses, el destructor de ciutats, en escoltar el cantor».

I el sol torna a néixer. A l'illa de Samos. A l'illa de Lesbos.

A l'illa de Formentera. Les velles totes de negre amb el cambuix negre al cap. La palangana. Sa Talaiassa. La pinassa i les sargantanes i les salines. A la nit, a sa Mola, la llebre s'emmatia i separa dues estrelles que a l'herba mullada de rosada brillen. És la primavera del 1977. Té disset anys. Llegeix *Nabí* de Josep Carner i *Salvatge cor* de Carles Riba i les seves traduccions de l'*Odissea* i de Cavafis.

Al freu d'Ítaca. En arribar-hi, la son pren Ulisses i l'abandona als parracs del retorn i de la vellesa. Fa només dos mesos als braços de Calipso era un home encara jove i ferm, feia goig. A l'illa d'Ogígia. A l'hort clos que va encisar el déu del vent. Bedolls. Cedres. Freixes. Pins vers. Xiprers. Ginjolers. Cugula. I la pedra seca i els guarets. I els llacs salobres. I l'espluga més dolça i més trista. I, passats no gaires dies, davant Nausica, la dea Atenea el fa més alt i més ferm i els ulls li fa més lluents i els cabells tots rutllats i brillants, són jacints, i a Nausica, bella com una dea, li allarga les cames, fermes, i els braços, fermes i magres, i els cabells, ben negres, bellíssims, i brillen brisa i rínxols. En una cala d'Esquèria. On creixen arbres fruiters, plens d'ufana, i la fruita no s'afolla mai, tampoc no la solcuïta la glaçada, que el zèfir hi bufa sempre, i tothom hi balla i beu vi bo i ningú no hi coneix la dissort. On la paraula és teler i cant. Ara torna a ser a Ítaca. On l'espera una jove, d'eterna sal, que teixeix i desteixeix els dies i les nits, onada a onada. On beuen vi fort i la festegen joves altius i fermes. On

ningú no el reconeix. I es mira al mirall: l'agra ametlla dels ulls, les bosses i els plecs dels ulls, el broix morat de la pell dels ulls, els cabells tristos i ja escadussers. És un vell. És ell? Ha tornat al llit de la jove Penèlope amb vint anys de retard. Amb aquests vint anys fets malbé també s'ha agenollat davant Nausica. Ja ho ha deixat escrit Robert Lowell, a Nausica, la festeja una nova poesia jove, lasciva i ingènua.

there's a new poetry in the air, it's youth's
patent, lust coolly led on by innocence—

A Carles Riba també l'obsedeix la figura de la verge feàcia. Ara ella beu gintònics i riu i els joves poetes la conviden a fumar. I ell és un senyor grassó, molt baixet, amb la boca esqueixada i tibada cap avall, primíssima i àcida. La seva veu també és àcida i aguda. Els seus ulls, amargs i afuats, colèrics i adustos, darrere unes ulleres de carei, sotgen el desig. S'ha fet vell de cop i s'adona que «la jugada és a tot o re» i es desficia en la més punyent recança del que havia pogut ser i no va ser i s'agenolla pàl·lid davant Nausica. Sua. Els diumenges va a missa. I, en tornar a casa, mentre al Somorrostro dos homes es besen, es llepen, trempen, tradueix Cavafis. Així l'hi explica el jove poeta Blai Bonet, d'amagat. I «les paradís artificials»? El vell hellenista tampoc no ha conegut Circe i l'oblit de tot. Tampoc Calipso i l'enyor. Cap ballarina. Cap actriu. Sap que en el breu viatge a l'Amor, i a la vellesa, no l'acompanya la dea Atenea. Sap que amb l'art, l'*ars amandi*, irònica i feliç, d'Ovidi no pot compensar tot allò que la natura li ha negat. A ell, que segueix el consell d'Horaci i es llima ben llimades les ungles.

Les pors i els odis i els béns que heretem i no volem. Les despulles i el cel mort d'un rei. O d'un déu. Un casal buit i absurd, que cal que tornem a desemmortallar i habitar. A la platja les onades banyen els peus adolescents. Riuen. Sota el cel de la nit, ullglaçat, fer testament, buidar la copa de la joventut i llançar-la al mar, al no-res.

El cel és mort.

Al Jonquet. A Porto Vecchio, al sud de Còrsega. A Port del Comte, al costat de l'Alguer. A l'ancoratge de l'illa de Delos. Pels caminals d'albarda. Quan són de saó les figues i el raïm. Tant de bo encara fos la tardor del 1943 i Josep Pla trafeguéss per fer estades a les quatre cales calmes, *gentils*, on volia viure i beure i morir. Les Illes del Somni. Gairebé tot el que en coneixem ens ho han dit pescadors poca-soltes i bocamolls, fatxendes que xiulen massa, que abusen de la nostra set de passar una bona estona, de riure'ls-ho tot. Un vòmit de mots, d'ois, de llet, d'éssers fantasmals, entotsolats. No hi ha quadern de bitàcola per al retorn, per fer-ne la drecera en aquesta mar callada i lluent i freda. Com la carícia de la mà morta. Com la mà que acaricia una nuesa de sal. Quilles que llisquen damunt les onades, els instants, les aparicions, amb les orelles tapades amb cera. Som els remers del desig, però no en podem sentir la música. I callem. Sentim només alenars, suor, quietud fonda que reverbera i s'esmaragda. Veiem només un fil de veu, lluent com la teranyina que estén rosades, nits plenes, brisa. I els batecs de l'estrella-flor, que brilla i s'esborra, esmorteïda, en cada mot dit.

El naufrag de l'Amor ja no coneix l'art de la mar. No és el mestre d'aixa. No és destre amb l'arada i les llunes i la sembra. Ni amb l'espasa. Ni, al quest del cérvol, amb l'arc. No és el nouvingut que parla amb mots de mel als palaus ancestrals. Tampoc no és el destructor de ciutats. El seu és només un mal viatge. Una tardor freda i massa breu. Al carrer 13, sota l'avinguda A, de Manhattan. Al replà de l'escala, de fusta vella i bruta, dorm un noi. En fuig. A Jamaica. Ell és un turista. Fumat.

I fa cap al Brasil, a São Paulo, on l'acull el fotògraf Paulo Gil, i a Bahia i a Ceará.

«Ali fica fumando, embalçando na rede, falando bobagens, ouvindo as cantigas das mulheres lavando a roupa no rio, olhando pra o céu como o sapo-cururu».

Al cor del Brasil, al Mato Grosso do Sul, el poeta Manoel de Barros viu abocat al mirall de les paraules i l'aigua, hi voga, perdut, sense cap altre horitzó que el cel i l'aigua. «Vaig créixer al Pantanal de Corumbà, entre bèsties, ocells, gent humil, arbres i rius. M'agrada viure en llocs decadents, pel gust d'estar entre pedres i llangardaixos. Soc el guaita d'aigües». El fosc passat del seu cor és el riu: la solitud. La seva veu és carícia vegetal, so blau de rels d'aigua, mangles, escorrialles de veus, d'ales, d'ombres, aigua avall. És la veu de les llengües primigènies del riu. La dels indis guatós, diu, és murmuri, «é múrmura», com si les paraules fossen còdols i aigües. La dels guaraní és plomes, piuladissa i xiscladissa, «é gárrula», «per

als guaranís és molt més important la remor de les paraules que no el sentit que tenen. Fins en el dolor refilen». La dels guanàs té sempre una ombra del fangar on viuen, però és una llengua solar, primicial, «há nos seus termos réstias de um sol infantil». La infància de la llengua. Ocells. Granotes. Gripaus. Sangoneres. Caragols. Formigues. Mosquits. Clofolles. Pellafes. Marro. Cagarades de mosca, de dragó, de llangardaix. I horts, horts on xiscla l'araponga i on floreixen tarongers, mangos, jammers, jabuticabers, cambucars, vinques, i on ella l'abraça i li diu a cau d'orella les paraules que li ha ensenyat la seva àvia africana, paraules-música, paraules-ales, màgiques. Al primer jardí les noies i les dones són flors, fruita. Els mots i el món. Aquí, a les llacunes, a la selva, a les platges dels jenípapers i els mulambos, la poesia rauca amb les granotes i els gripaus i dansa amb peu descalç, les ungles trencades, i s'hi fa llum pura i dura, remor d'aigües, arbre de set blava amb l'ocell blau i verd, els seus xiscles metàl·lics. Mosquits. Vespes. Tavans. Serps. Alacrans. Plugues.

La platja és absència, pluja, illa, una dona. Als ulls d'ella s'emmiralla la mar, la nit, tan fondes. I li barreja amb la copa drogues tristes perquè no es recordi mai més del *seu* riu, de la *seua* mar vella. Onades. Sang cansada. El cor és espera.

I torna a llegir els mateixos llibres vells salvats del plàcid i càlid naufragi, esgarrats, vomitats, contra els esculls. I torna a llegir *The Tempest* de William Shakespeare i l'intriga i el capfic Caliban. Caliban és un pescador. Les seves mans són apres i brutes i fan pudor de peix, escaten peix. Viu a la ribera

de l'Ebre, a la perifèria de la perifèria. O en una platja del nord-est brasiler. O és un no-ningú fill del sertão. En canvi, el seu mestre i senyor, el vell Prospero, és un príncep renaixentista que el tracta de vós i es fa tractar de vós i, reclòs a l'Illa, viu per a l'Art i canta la Rosa.

«La rosa intacta desclosa al clos on cova el foc».

I Caliban, tot d'una, es fa vell, i amb ell selves i boscos cremen i es fan malbé.